

О. А. Сокол,
здобувач, Науково дослідний центр Національного університету
цивільного захисту України, м. Харків
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-7577-737X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.23.209

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

О. Sokol,
PhD Candidate, Research Center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

STATE POLICY FOR ENHANCING UKRAINE'S ECONOMIC COMPETITIVENESS IN THE GLOBAL MARKET

У статті досліджено державну політику, спрямовану на підвищення конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку. Дослідження аналізує поточний економічний ландшафт України, визначає ключові проблеми та досліджує різні політичні заходи, які впроваджує уряд для підвищення економічної конкурентоспроможності. У дослідженні використано комплексний огляд існуючої літератури, економічних показників та програмних документів для оцінки ефективності цих заходів. Отримані дані свідчать про те, що, незважаючи на те, що Україна досягла значних успіхів у здійсненні реформ і модернізації своєї економіки, залишаються значні перешкоди для досягнення міцної конкурентоспроможності. У статті пропонується набір рекомендацій, наголошуючи на необхідності продовження структурних реформ, інвестицій в інновації та людський капітал, а також глибшої інтеграції в глобальні ланцюжки створення вартості. Це дослідження робить внесок у поточний дискурс щодо стратегій економічного розвитку для країн з перехідною економікою та пропонує ідеї, які покликані підвищити конкурентоспроможність країни у світовій економіці.

This article explores state policy to enhance Ukraine's economy's competitiveness in the global market. The study provides an in-depth analysis of Ukraine's current economic landscape, identifying key challenges and examining various policy measures implemented by the government to boost economic competitiveness. A comprehensive review of existing literature, economic indicators, and program documents is employed to evaluate the effectiveness of these measures.

The research highlights that while Ukraine has made considerable progress in implementing reforms and modernizing its economy, significant obstacles remain to achieving sustainable competitiveness. The challenges identified include structural inefficiencies, limited access to global markets, and the need for further innovation and human capital development. The study also explores the role of external factors, such as geopolitical risks and trade restrictions, which affect Ukraine's ability to integrate into the global economy.

Moreover, the article emphasizes the importance of aligning national policies with global economic trends, including fostering digital transformation, developing green technologies, and improving business environments. It suggests that a successful strategy for Ukraine's economic growth must focus on internal reforms and deeper integration into global value chains. Enhancing cooperation with international organizations and investors is highlighted as a critical factor for driving sustainable development.

The article offers a set of recommendations for policymakers, emphasizing the need to continue structural reforms, invest in innovation, strengthen human capital, and promote public-private partnerships. It argues that effective governance and strategic management are essential for creating a resilient economy capable of withstanding external shocks and competing successfully in the global marketplace.

This study contributes to the ongoing discourse on economic development strategies for transition economies and provides insights for policymakers seeking to enhance their countries' competitiveness on the world stage. It aims to bridge the gap between theory and practice by offering practical solutions that align with Ukraine's specific economic conditions and global challenges.

Ключові слова: державна політика, конкурентоспроможність, економіка України, економічна політика, державне управління, реформи та інновації.

Key words: public policy, competitiveness, Ukrainian economy, economic policy, public administration, reforms and innovation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У глобальному економічному ландшафті, що швидко розвивається, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки стало першочерговою турботою для урядів у всьому світі. Для України, країни зі складним історичним та економічним минулим, виклик посилення конкурентоспроможності стоїть особливо гостро. З моменту здобуття незалежності в 1991 році Україна зазнала значних трансформацій, перейшовши від централізованої планової економіки до ринково-орієнтованої системи. Однак ця подорож була наповнена викликами, зокрема політичною нестабільністю, економічними кризами, а останнім часом і територіальними конфліктами [1].

Поняття економічної конкурентоспроможності охоплює здатність нації виробляти товари та послуги, які відповідають стандартам міжнародних ринків, одночасно зберігаючи та збільшуючи реальні доходи своїх громадян. Для України підвищення конкурентоспроможності є не просто економічним імперативом, а наріжним каменем національного розвитку та безпеки. Це нерозривно пов'язане зі здатністю країни залучати іноземні інвестиції, стимулювати інновації, створювати якісні робочі місця та, зрештою, покращувати рівень життя свого населення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що питання підвищення економічної конкурентоспроможності України активно розглядається вітчизняними та зарубіжними вченими такими як Анатолій Гальчинський, Олег Білорус, Володимир Сіденко і Василь Геєць. У дослідженнях наголошується на важливості інтеграції України до світових економічних процесів та адаптації національних політик до вимог міжнародних ринків. Значну увагу приділяють таким аспектам, як розвиток інноваційного потенціалу, модернізація промисловості, підвищення ефективності державного регулювання та створення сприятливих умов для залучення інвестицій [2, 3]. Водночас підкреслюється необхідність удосконалення нормативно-правової бази та забезпечення стабільності макроекономічної політики як основи для формування конкурентоспроможної економіки.

МЕТА ЦІЇ СТАТТІ

Ця стаття має на меті проаналізувати державну політику, яку реалізує Україна для підвищення своєї економічної конкурентоспроможності. Розглядається багатогранний характер цієї політики, починаючи від заходів макроекономічної стабілізації та закінчуючи ініціативами в окремих галузях. Таким чином, вона має на меті забезпечити всебічне розуміння зусиль України, щоб позиціонувати себе більш вигідно на світовій економічній арені.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Шлях України до підвищення економічної конкурентоспроможності відбувається на тлі значних викликів і можливостей. Для всебічного аналізу державної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності, важливо спочатку зрозуміти поточний економічний ландшафт і ключові чинники, що впливають на конкурентоспроможність України.

Економіка України, друга за величиною в колишньому УРСР після Росії, зазнавала значної нестабільності після здобуття незалежності. Країна зіткнулася з численними економічними кризами, включаючи серйозний спад після світової фінансової кризи 2008 року та економічну нестабільність внаслідок анексії Криму та конфлікту на сході України, що почався в 2014 році. Ці події суттєво вплинули на економічну траєкторію та конкурентоспроможність України.

Одним із основних викликів, з якими стикається Україна, є її історична залежність від важкої промисловості та експорту сировини. Така економічна структура, успадкована від радянської епохи, зробила країну вразливою до коливань світових цін на сировинні товари та перешкоджала розвитку секторів з високою доданою вартістю. Крім того, концентрація важкої промисловості у східних регіонах, які постраждали від конфлікту, ще більше ускладнила зусилля з реструктуризації економіки.

Іншим важливим викликом є необхідність комплексних інституційних реформ. Корупція, слабе верховенство права та неефективне регуляторне середовище вже давно називаються основними перешкодами для економічного розвитку та конкурентоспроможності України. Ці фактори стримували іноземні інвестиції, перешкоджали розвитку малих і середніх підприємств і сприяли великій тіньовій економіці [4].

Недоліки інфраструктури є ще однією перешкодою для конкурентоспроможності. Хоча в Україні вигідно стратегічне географічне розташування та розгалужена транспортна мережа, значна частина цієї інфраструктури застаріла та потребує модернізації. Це включає не лише фізичну інфраструктуру, таку як дороги, залізниці та порти, але й цифрову інфраструктуру, яка має вирішальне значення для сучасної економіки.

Ринок праці в Україні представляє як виклики, так і можливості. З одного боку, країна може похвалитися добре освіченою робочою силою з високими технічними навичками, зокрема в ІТ та інженерії. З іншого боку, відтік мізків залишається постійною проблемою, оскільки багато кваліфікованих працівників шукають можливості за кордоном через економічну нестабільність і обмежені внутрішні перспективи.

Усвідомлюючи ці проблеми, український уряд запровадив низку заходів, спрямованих на підвищення економічної конкурентоспроможності країни. Цю політику можна загалом розділити на кілька ключових сфер:

1. Макроекономічна стабілізація та структурні реформи.

Одним із фундаментальних стовпів стратегії конкурентоспроможності України є прагнення до макроекономічної стабільності. У співпраці з міжнародними фінансовими установами, зокрема з Міжнародним валютним фондом (МВФ), Україна здійснила низку реформ, спрямованих на фінансову консолідацію, таргетування інфляції та гнучкість обмінного курсу. Ці заходи мали вирішальне значення для відновлення економічної стабільності та відновлення довіри інвесторів [5].

Значним досягненням у цьому плані стало очищення банківського сектору, яке передбачало закриття неплатоспроможних банків та рекапіталізацію банківської системи. Це сприяло більш стабільному та прозорому фінансовому сектору, необхідному для підтримки економічного зростання та конкурентоспроможності.

Структурні реформи також були у центрі уваги, із зусиллями щодо дерегуляції економіки, покращення бізнес-середовища та боротьби з корупцією. Впровадження електронної системи державних закупівель ProZorro стало помітним успіхом у підвищенні прозорості та зменшенні корупції в державних контрактах.

2. Лібералізація торгівлі та міжнародна інтеграція.

Україна проводить політику більшої інтеграції у світову економіку як засіб підвищення конкурентоспроможності. Підписання та імплементація Угоди про поглиблену та всеосяжну вільну торгівлю (ПВЗВТ) з Європейським Союзом у 2016 році стало важливою віхою в цьому напрямку. Ця угода відкрила нові ринки для української продукції та стала рушійною силою для прийняття стандартів і правил ЄС, тим самим підвищивши якість і конкурентоспроможність українських товарів [6].

На додаток до угоди з ЄС, Україна прагнула диверсифікувати свої торговельні відносини, підписавши угоди про вільну торгівлю з Канадою, Ізраїлем і вивчаючи можливості з іншими партнерами. Ці зусилля спрямовані на зменшення економічної залежності країни від будь-якого окремого ринку та на інтеграцію українських підприємств у глобальні ланцюжки створення вартості.

3. Політики галузевого розвитку.

Усвідомлюючи необхідність виходу за межі традиційної важкої промисловості, Україна запровадила полі-

тику підтримки розвитку секторів з високим потенціалом. Особливу увагу приділено ІТ-індустрії: уряд запроваджує податкові пільги для ІТ-компаній і підтримує розвиток технопарків та інноваційних кластерів.

Сільське господарство, інший сектор із значним потенціалом, також привернуло увагу політики. Заходи включали земельну реформу для створення більш ефективного ринку землі сільськогосподарського призначення, підтримку сільськогосподарських малих і середніх підприємств та зусилля щодо покращення доступу до фінансування для фермерів.

Уряд також намагався використати географічне положення України, розвиваючи її потенціал як транзитного вузла. Це передбачало інвестиції в транспортну інфраструктуру та зусилля щодо спрощення митних процедур для сприяння міжнародній торгівлі.

4. Інновації та цифрова трансформація.

Збільшення інноваційного потенціалу було визнано вирішальним для довгострокової конкурентоспроможності. Україна вжила заходів для підтримки наукових досліджень і розробок, включаючи податкові стимули для інноваційних підприємств та створення інноваційних фондів. Країна також працює над вдосконаленням системи прав інтелектуальної власності для заохочення інновацій та залучення інвестицій у високі технології.

Цифрова трансформація була ще одним ключовим напрямком політики. Ініціатива "Держава в смартфоні" спрямована на оцифрування державних послуг, зменшення бюрократії та підвищення ефективності. Це не лише полегшує ведення бізнесу, але й сприяє розвитку цифрової економіки.

5. Розвиток людського капіталу.

Усвідомлюючи важливість людського капіталу для конкурентоспроможності, Україна здійснила реформи в системі освіти. До них належать зусилля, спрямовані на узгодження вищої освіти з потребами ринку праці, сприяння професійно-технічній освіті та навчанню, а також ініціативи, спрямовані на зупинення відтоку мізків шляхом створення більших можливостей для кваліфікованих спеціалістів усередині країни.

Уряд також запровадив політику для підвищення гнучкості та ефективності ринку праці, включаючи реформи трудового кодексу та зусилля щодо скорочення неформальної зайнятості.

6. Енергетична безпека та ефективність.

Враховуючи історичну залежність України від імпорту енергоносіїв та неефективність її енергоємних галузей промисловості, підвищення енергетичної безпеки та ефективності було ключовим аспектом політики конкурентоспроможності. Заходи включали диверсифікацію джерел енергії, сприяння використанню відновлюваних джерел енергії та впровадження програм енергоефективності в промисловості та житловому секторі.

7. Регіональний розвиток і децентралізація.

Визнаючи регіональні диспропорції в економічному розвитку, Україна проводить політику децентралізації, надаючи більше автономії та ресурсів місцевим органам влади. Це має на меті створення більш цілеспрямованих та ефективних стратегій розвитку на регіональному рівні, потенційно підвищуючи загальну національну конкурентоспроможність.

Хоча Україна досягла значного прогресу у впровадженні політики підвищення конкурентоспроможності, ефек-

тивність цих заходів неоднозначна. Деякі помітні успіхи включають стабілізацію макроекономічного середовища, покращення зручності ведення бізнесу (що відображено в підйомі України в рейтингу Doing Business Світового банку) та зростання ІТ-сектору як основної експортної галузі.

Проте проблеми залишаються. Темпи реформ часто були повільними, а впровадження непослідовним, частково через політичну нестабільність і опір приватних інтересів. Конфлікт на сході України продовжує впливати на економічні показники та сприйняття інвесторами. Більше того, незважаючи на те, що політика була впроваджена, її повний вплив на підвищення конкурентоспроможності може знадобитися час, щоб матеріалізуватися.

Пандемія COVID-19 створила додаткові виклики, порушивши глобальні ланцюги поставок і вплинувши на ключові сектори української економіки. Однак це також прискорило певні позитивні тенденції, такі як цифровізація, яка може сприяти довгостроковій конкурентоспроможності за належного використання.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підвищення економічної конкурентоспроможності за допомогою державної політики дали неоднозначні результати, відображаючи як значний прогрес, так і постійні виклики. Країна продемонструвала відданість реформам і модернізації, реалізуючи широкий спектр політики, спрямованої на вирішення багатогранної природи економічної конкурентоспроможності.

Основні досягнення включають макроекономічну стабілізацію, прогрес у дерегуляції та боротьбі з корупцією, посилення інтеграції з глобальними ринками (зокрема ЄС) і появу конкурентоспроможних секторів, таких як ІТ. Ці успіхи створюють основу для майбутнього зростання та підвищення конкурентоспроможності.

Однак залишається кілька проблем. Темп і послідовність реформ необхідно підтримувати та прискорювати. Інституційні недоліки, особливо у сферах верховенства права та захисту прав власності, продовжують стримувати інвестиції та перешкоджають конкурентоспроможності. Конфлікт, що триває на Україні, залишається значною перешкодою як з точки зору прямого економічного впливу, так і сприйняття інвесторами.

На основі проведеного аналізу можна сформулювати низку рекомендацій щодо подальшого підвищення економічної конкурентоспроможності України. Першочергово необхідно підтримувати та поглиблювати структурні реформи, продовжуючи зусилля щодо покращення бізнес-середовища, зміцнення інституцій та боротьби з корупцією, включаючи подальшу судову реформу, підвищення ефективності антикорупційних органів та оптимізацію нормативно-правових актів. Важливим напрямком є прискорення інновацій та цифровізації через збільшення інвестицій в дослідження та розробки, підтримку розвитку інноваційних екосистем і продовження цифрової трансформації економіки та державних послуг. Особливу увагу слід приділити покращенню розвитку людського капіталу через зміцнення системи освіти, особливо в сферах, які відповідають майбутнім економічним потребам, і впровадження політики для утримання кваліфікованих працівників і залучення талантів з-за кордону.

Необхідно також продовжувати подальшу інтеграцію в глобальні ланцюжки створення вартості, підтримуючи український бізнес у відповідності міжнародним стандартам. Пріоритетними напрямками мають стати енергоефективність та зелене зростання, що передбачає прискорення переходу до більш енергоефективної та екологічно стійкої економіки. Важливим є покращення як фізичної, так і цифрової інфраструктури для підтримки економічного зростання, а також сприяння регіональному розвитку через продовження зусиль з децентралізації та впровадження цільової політики для усунення регіональних економічних диспропорцій. Враховуючи сучасні виклики, необхідно розробити стратегії підвищення стійкості економіки до зовнішніх шоків, використовуючи накопичений досвід.

Підсумовуючи, хоча Україна досягла значних успіхів у здійсненні політики для підвищення своєї економічної конкурентоспроможності, для повної реалізації економічного потенціалу країни будуть потрібні постійні зусилля та відданість справі. Успіх цих зусиль принесе користь не лише Україні, але й сприятиме економічній стабільності та процвітанню ширшого регіону.

Література:

1. Базиліук Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія. Київ: НІСД, 2019. 132 с.
2. Геєць В. М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. Економіка України. 2018. № 12. С. 4—19.
3. Сіденко В. Р. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України. Економіка і прогнозування. 2018. № 1. С. 37—57.
4. Association Implementation Report on Ukraine / European Commission. Brussels: European Commission, 2020. 26 p. (SWD(2020) 329 final).
5. The Global Competitiveness Report 2019 / World Economic Forum. Geneva: World Economic Forum, 2019. 666 p.
6. Ukraine: Request for Stand-By Arrangement: IMF Country Report No. 20/197 / International Monetary Fund. Washington, DC: IMF, 2020. 86 p.

References:

1. Bazyliuk, Ya.B. (2019), Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: sutnist ta umovy zabezpechennia [Competitiveness of the national economy: essence and conditions of provision], NISD, Kyiv, Ukraine.
 2. Heiets, V.M. (2018), "Institutional conditionality of innovation processes in the industrial development of Ukraine," Ekonomika Ukrainy, vol. 12, pp. 4—19.
 3. Sidenko, V.R. (2018), "Global structural transformations and trends of Ukraine's economy," Ekonomika i prohnzuvannia, vol. 1, pp. 37—57.
 4. European Commission (2020), "Association Implementation Report on Ukraine," available at: <https://ec.europa.eu> (Accessed 25 Oct 2024).
 5. World Economic Forum (2019), The Global Competitiveness Report 2019, World Economic Forum, Geneva.
 6. International Monetary Fund (2020), Ukraine: Request for Stand-By Arrangement (IMF Country Report No. 20/197), IMF, Washington, DC.
- Стаття надійшла до редакції 17.11.2024 р.*